

World Wide Views on Global Warming

Zaterdag 26 september 2009

World Wide Views on Global Warming

Op 26 september heeft het wereldwijde burgerforum World Wide Views on Global Warming plaatsgevonden in 38 landen en 44 burgerfora.

In totaal hebben zo'n 4400 burgers wereldwijd op dezelfde dag gediscussieerd over klimaatverandering.

In alle fora zijn dezelfde vragen beantwoord en zijn aanbevelingen geformuleerd voor de internationale klimaat-onderhandelaars. Uiteindelijk doel is de stem van de burger door te laten klinken op de COP-15 top in Kopenhagen.

WWViews is een initiatief van het Deense technologie-instituut Teknologirådet. Het Rathenau Instituut heeft het Nederlandse panel georganiseerd.

Dr. van kennissysteem
verandering
interactie
debat
technologie & science
onderzoek
dynamiek

Rathenau Instituut

Resultaten wereldwijd klimaatforum

Geïnformeerde burgers willen vergaand klimaatakkoord

Uit het internationale klimaatdebat World Wide Views on Global Warming (WWViews) blijkt dat er onder geïnformeerde burgers veel draagvlak is voor een vergaand klimaatakkoord. Bijna 90 procent van de Nederlandse deelnemers aan dit burgerforum kiest voor een klimaatakkoord met een doelstelling van meer dan 25 procent CO₂ emissiereductie. Dit pleit voor een stevige inzet van Nederland in de klimaatonderhandelingen aankomende december in Kopenhagen.

Achttien procent van de Nederlandse deelnemers aan het WWViews-forum kiest zelfs voor een doelstelling van meer dan 40 procent CO₂ emissiereductie. Momenteel is de formele Europese inzet 20 procent CO₂ reductie in 2020. Het hoge ambitieniveau van de Nederlandse deelnemers valt volgens Frans Brom, afdelingshoofd van het Rathenau Instituut, te verklaren uit het feit dat deze burgers vooraf goed geïnformeerd zijn. 'Wanneer je ongeïnformeerde burgers via internet of op straat naar hun mening vraagt, krijg je andere resultaten te zien' aldus Frans Brom.

Verder kiezen de deelnemers voor zekerheid en willen de temperatuurstijging tot 2 graden Celsius beperken of zelfs beperken tot het huidige niveau. Aan landen die zich niet aan de afspraken houden, moeten sancties worden opgelegd.

Er is veel solidariteit met ontwikkelingslanden. Deze landen moeten de mogelijkheid krijgen zich te blijven ontwikkelen, maar wel enigszins gecontroleerd.

Een wereldwijd financieel systeem zou ontwikkelingslanden kunnen ondersteunen in hun adaptatie- en mitigatiestrategieën. Wereldwijd vindt een overgrote meerderheid van de deelnemende burgers in alle soorten landen, zowel rijke, arme als opkomende economieën, het belangrijk dat een klimaatakkoord wordt gesloten. Wij verwijzen u voor de Nederlandse en internationale resultaten naar pagina 4 en 10.

Doelstelling

WWViews is de eerste wereldwijde deliberatie ooit. Het doel van WWViews is om een doorsnee van de wereldbevolking een stem te geven in de klimaatonderhandelingen van de Verenigde Naties die in december in Kopenhagen plaatsvinden. De partnerorganisaties van WWViews – waaronder het Rathenau Instituut – vinden het belangrijk dat de wensen en zorgen van burgers gehoord worden. Zij worden straks immers geconfronteerd met de gevolgen van klimaatverandering en het beleid dat wordt opgesteld naar aanleiding van de COP15. Daarnaast creëert dit kansen voor klimaatonderhandelaars om te weten welk draagvlak er bestaat voor de onderhandelingen en eventuele maatregelen die daaruit voort kunnen vloeien.

Geïnformeerde burgers

Alle deelnemende burgers zijn vooraf geïnformeerd door middel van informatiemateriaal op basis van de IPCC rapporten, aangezien deze rapporten ten grondslag liggen aan de klimaatonderhandelingen. Op het moment dat de burgers deze informatie tot zich door lieten dringen en met elkaar in kleine groepjes bediscussieerden, ontstond er grote eensgezindheid dat dit probleem internationaal via een klimaatverdrag moet worden aangepakt. De methodiek van World Wide Views verschilt dus sterk van een reguliere enquête, wat heeft geleid tot een grotere eensgezindheid dan normaliter in een enquête verwacht mag worden. Meer over informatiemateriaal en methodiek vindt u verderop in de tekst.

World Wide Views Nederland

Vierennegentig Nederlandse burgers hebben op 26 september in de Nieuwe Kerk in Den Haag onder leiding van een moderator van het Rathenau Instituut de gehele dag in groepen gediscussieerd over klimaatverandering. Voor de vragen en resultaten verwijzen wij u naar pagina 4 en 5.

Gedurende de tweede helft van de middag zijn door de verschillende

groepen aanbevelingen geformuleerd voor de internationale klimaat-onderhandelaars. De top drie van aanbevelingen is overhandigd aan de Nederlandse klimaatgezant Hugo von Meijenfeldt. De internationale resultaten worden door Connie Hedegaart, de Deense Minister van Milieu en tevens ambassadeur van WWViews, gepresenteerd op de klimaatop in Kopenhagen.

Methode

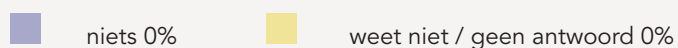
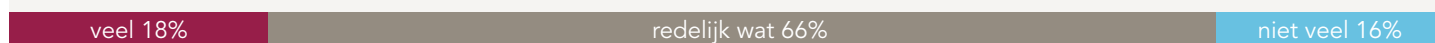
De WWViews methode is gebaseerd op eerdere ervaringen met burgerparticipatie door het Deense Technologiradet en andere deelnemende partners zoals het Rathenau Instituut. Kenmerkend voor deze methode is dat de deelnemende burgers geïnformeerd zijn over het onderwerp (zie voor de wijze van informeren pagina 2). Bekendere methoden als publieke enquêtes geven informatie over de mening van relatief ongeïnformeerde burgers. Een andere methode met groepen stakeholders staat garant voor goed geïnformeerde deelnemers maar zij vertegenwoordigen wel een bepaald belang. Door een deliberatief proces als WWViews komen doorsnee burgers in aanraking met de mening van verschillende experts en stakeholders, wegen verschillende meningen tegen elkaar af en komen tot een mening waarin de informatie van deskundigen geïntegreerd wordt met hun eigen waarden, levenservaring en kijk op de werkelijkheid. Wereldwijd is voor WWViews dezelfde opzet en methodiek gehanteerd. Deze methodiek is vooraf besproken en geoefend tijdens een training waarbij alle projectleiders uit de verschillende landen aanwezig waren. De deelnemende burgers vormden een doorsnee van de bevolking. Ze zijn geselecteerd op geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, beroep, woonregio en etnische achtergrond. De Nederlandse deelnemers hebben zich niet zelf aangemeld, maar zijn geselecteerd door bureau Intomart GfK.

Deelnemende burgers aan World Wide Views Nederland

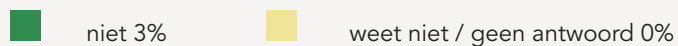
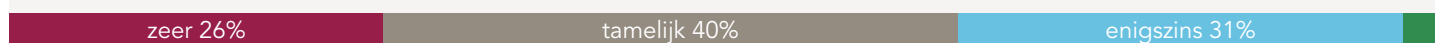
Resultaten burgerforum Nederland

Bekendheid en bezorgdheid

1.1 Voordat ik met WWViews mededeed wist ik:

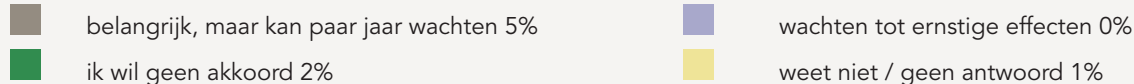

1.2 Hoe bezorgd bent u?

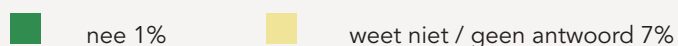

Urgentiegevoel en langetermijndoelstelling

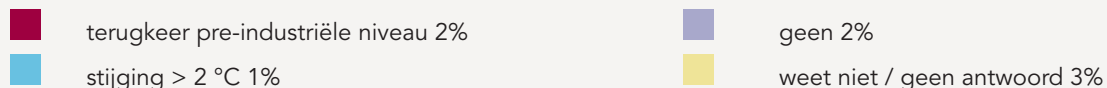
2.1 Hoe dringend vindt u een wereldwijd klimaatakkoord?

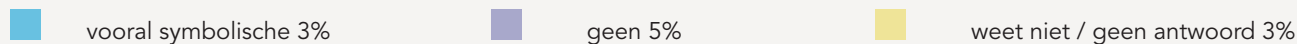
2.2 Moet uw land een COP15-klimaatakkoord met prioriteit ondertekenen?

2.3 Wat moet de langetermijn doelstelling zijn?

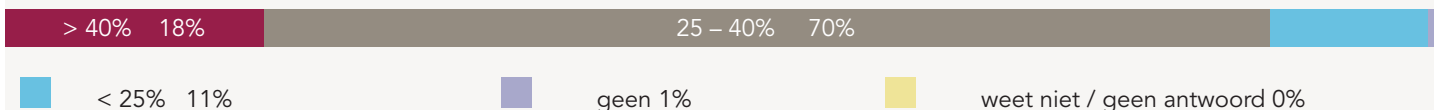

2.4 Welke sancties wilt u voor landen die hun verplichtingen niet nakomen?

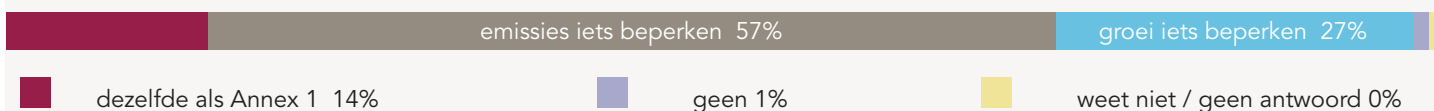

Omgaan met de uitstoot

3.1 Welke kortetermijn CO₂-reductiedoelstelling wilt u voor geïndustrialiseerde landen (Annex 1)?

3.2 Welke kortetermijn CO₂-reductiedoelstelling wilt u voor opkomende economieën?

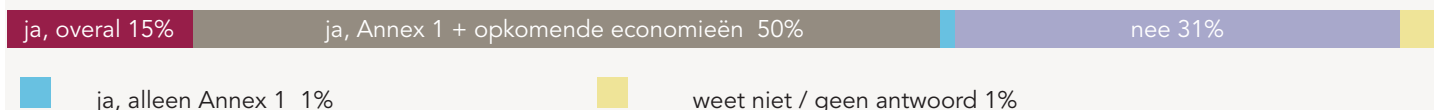

3.3 Welke kortetermijndoelstelling wilt u voor ontwikkelingslanden?

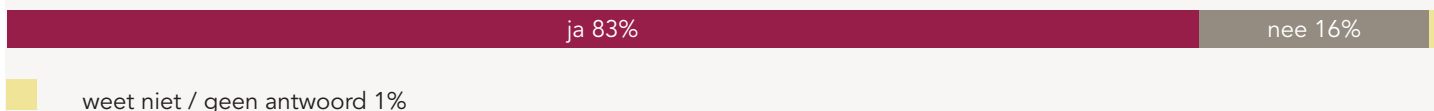

Financiering technologieoverdracht en adaptatie

4.1 Moet de prijs van fossiele brandstoffen verhoogd worden?

4.2 Moet er een wereldwijd systeem komen om ontwikkelingslanden te financieren?

4.3 Welke landen moeten verplicht worden te betalen?

Om een handzaam overzicht te geven is de formulering van vragen en antwoorden ingekort. Kijk op www.rathenau.nl/klimateforum voor de exacte formulering van vragen en antwoorden.

Nederlandse resultaten toegelicht

Omgaan met de uitstoot

Op één procent na willen alle Nederlandse deelnemers een CO₂-reductiedoelstelling voor geïndustrialiseerde landen en opkomende economieën. Zij zijn het strengst richting de geïndustrialiseerde landen. Bijna een vijfde van de deelnemers (18 procent) vindt dat geïndustrialiseerde landen in het jaar 2020 meer dan 40 procent CO₂ moeten reduceren ten opzichte van 1990. Zeventig procent wil iets minder ver gaan en kiest voor een doelstelling tussen de 25 en 40 procent. Een reductiedoelstelling van minder dan 25 procent wordt gekozen door 11 procent van de burgers.

De overgrote meerderheid van het Nederlandse burgerforum is coulanter voor opkomende economieën. Zevenenvijftig procent vindt dat de emissies in die landen enigszins naar beneden moeten. Iets meer dan een kwart (27 procent) vindt dat de emissies in die landen wel mogen groeien, maar dat de groei beperkt moet worden. Een minderheid van 14 procent is er voor dat de CO₂-reductiedoelstelling voor opkomende economieën gelijk is aan die voor geïndustrialiseerde landen. De Nederlandse burgers willen de ontwikkelingslanden nog meer vrij laten. Bijna een vijfde (18 procent) is er voor om ontwikkelingslanden helemaal géén reductiedoelstellingen op te leggen. Bijna driekwart (72 procent) vindt dat de emissies in ontwikkelingslanden mogen groeien, maar dat de groei wel enigszins beperkt moet worden. Zeven procent wil de emissies echter niet laten groeien en juist iets naar beneden brengen. Twee procent vindt dat ontwikkelingslanden gewoon dezelfde doelstelling moeten hebben als geïndustrialiseerde landen.

Urgentiegevoel en langetermijndoelstelling

Een overweldigende meerderheid van de Nederlandse deelnemers vindt het urgent dat er een klimaatakkoord komt dat door Nederland wordt ondertekend. Niemand wil wachten met een akkoord totdat zich ernstige effecten voordoen. De helft van het forum wil dat afgesproken wordt de temperatuurstijging tot 2 graden Celsius te beperken. Tweeënvertig procent gaat verder en wil de stijging beperken tot het huidige niveau van 0,8 graden Celsius.

Twee procent is nog strenger en kiest voor terugkeer naar het pre-industriële niveau. De sancties voor landen die hun verplichtingen niet nakomen mogen vergaand zijn, vindt de overgrote meerderheid. Een minderheid van 5 procent vindt een akkoord wel belangrijk, maar het kan nog wel een paar jaar wachten. Een aantal deelnemers wil geen akkoord, wil geen doelstelling en sancties of komt niet tot een antwoord.

Financiering technologieoverdracht en adaptatie

Tweederde van het Nederlandse burgerforum is vóór een prijsverhoging van fossiele brandstoffen. Daarmee wordt de ontwikkeling en introductie van nieuwe energietechnologieën met een lagere uitstoot van broeikasgassen gestimuleerd. De helft van alle deelnemers (50 procent) kiest er voor dat de prijzen alleen in geïndustrialiseerde landen (Annex 1) en opkomende economieën verhoogd worden. Vijftien procent wil de prijzen óók in ontwikkelingslanden verhogen. Eén derde van het forum ziet een prijsverhoging echter helemaal niet zitten, of komt niet tot een antwoord.

Drieëntachtig procent van de deelnemers vindt dat er een wereldwijd financieel systeem moet komen om ontwikkelingslanden te ondersteunen. Dit systeem zou kunnen werken met wereldwijde milieubelastingen of een vast percentage van

het nationaal inkomen. De opbrengsten gaan naar ontwikkelingslanden om zich aan de klimaatveranderingen aan te passen (adaptatie) en hun CO₂-uitstoot te beperken (mitigatie) - bijvoorbeeld door CO₂-besparende technologieën die in geïndustrialiseerde landen ontwikkeld zijn toe te passen (technologie-overdracht). Zestien procent is echter tegen zo'n wereldwijd financieel systeem. Slechts 3 procent van de Nederlandse deelnemers vindt dat alleen geïndustrialiseerde landen verplicht moeten worden mee te betalen aan zo'n systeem. Meer dan een derde (38 procent) vindt dat alle landen mee moeten betalen. Meer dan de helft (57 procent) wil de minst ontwikkelde landen echter vrijwaren, en vindt dat geïndustrialiseerde landen en opkomende economieën de lasten moeten dragen. Twee procent van de deelnemers wil helemaal geen betalingsverplichtingen.

Bekendheid en bezorgdheid

Naar eigen zeggen waren de meeste Nederlandse deelnemers al goed bekend met klimaatverandering en de gevolgen daarvan. Niemand was er volledig onbekend mee. Wel gaf 16 procent aan dat ze er nog niet veel van wisten. Drie procent van de deelnemers is niet bezorgd over klimaatverandering. De rest van de deelnemers is enigszins tot zeer bezorgd.

Informatievoorziening

De deelnemende burgers van WWViews zijn allen op dezelfde wijze geïnformeerd. Ze hebben twee weken voorafgaand aan 26 september een informatiebrochure ontvangen. Deze informatiebrochure is opgesteld door het Deense Technologie-instituut Technologirådet met input van de diverse partnerorganisaties en is gebaseerd op het 4th Assessment Report van het IPCC. Dit rapport geeft een zo goed mogelijk beeld van de wetenschappelijke stand van zaken en is tevens de informatie waar de internationale klimaatonderhandelaars allen over beschikken. De informatie in de brochure is zo goed mogelijk uitgebalanceerd, geeft aan welke wetenschappelijke onzekerheden er bestaan en bevat tevens sceptische geluiden. Een wetenschappelijke adviesraad bestaande uit hoogleraren en medewerkers aan de verschillende IPCC rapporten heeft een bijdrage geleverd aan de informatiebrochure. Daarnaast hebben beleidsmakers, verschillende internationale focusgroepen en alle partnerorganisaties een bijdrage geleverd aan het opstellen van de vragen. De informatiebrochure en de vragen zijn in alle landen vertaald naar de moedertaal. Op 26 september zelf kregen de burgers vier informatievideo's te zien, gemaakt in opdracht van Technologirådet. Deze zijn tevens gebaseerd op de informatie van het IPCC. De informatiebrochure, vragen en video's zijn down te loaden op de website van het Rathenau Instituut.

“De groei van de CO₂ uitstoot is een natuurlijk proces. Ik denk dat de mensheid hooguit 5% bijdraagt aan de opwarming van de aarde.”

Deelnemer aan World Wide Views Nederland

Klimaatgezant Hugo von Meijenfeldt reageert op de aanbevelingen (zie volgende pagina)

Aanbevelingen

De Nederlandse deelnemers hebben onderstaande aanbevelingen geformuleerd voor de internationale klimaatonderhandelaars. Er is veel solidariteit met de zich ontwikkelende landen, meermalen wordt opgeroepen deze landen financieel of door het beschikbaar stellen van kennis en schone technologie te ondersteunen. Daarnaast blijkt dat men een groot vertrouwen heeft in nieuwe CO₂-emissiezuinige technologie en oproept tot het stimuleren van het gebruik hiervan. Men ziet veel heil in het gebruik van financiële instrumenten om CO₂-reductie te stimuleren. Een mondiaal fonds moet CO₂-reductie financieel stimuleren waarbij de vervuiler betaalt. Er blijkt echter weinig draagvlak voor internationale emissiehandel te zijn. Wellicht vertrouwt men minder op marktmechanismen dan op financiële sancties als het gaat om mondiale CO₂-reductie.

De Nederlandse deelnemers hebben op de volgende aanbevelingen gestemd. De eerste aanbeveling had de meeste steun, de laatste de minste.

Zeg nee tegen CO₂

Maak het gebruik van CO₂-emissiezuinige technologie het goedkoopste alternatief voor bedrijven en huishoudens.

Sancties opleggen of belonen?

Voer discussie over een beloningssysteem voor landen die wel hun doelstelling van het klimaatakkoord nakomen.

Laat de wereld doordraaien

Gevolgen van CO₂-uitstoot zijn bekend, zo ook de oplossing: geen vrijblijvendheid, maar strikte wetgeving. Niet nationaal maar mondiaal. Goede informatie leidt tot een breed draagvlak.

Mondiaal CO₂-reductie belastingfonds

Initieer een mondiaal fonds dat gevuld wordt door een wereldwijde CO₂-belasting en dat zich richt op de reductie van CO₂-emissie door investeringen in CO₂-arme technieken.

Schone groei in ontwikkelingslanden

Technologische oplossingen op maat (per land) op eigen initiatief, betaald vanuit een financieel systeem, waarbij de vervuiler betaalt. Ontwikkelingslanden profiteren hiervan middels schone groei.

CO₂ weg ermee!

Stel een internationaal instituut in dat verantwoordelijk is voor: verbetering van informatievoorziening, financiële draagvlakbepaling en controle. Maak hiervoor concrete, haalbare, internationale afspraken, waarbij het globale belang prevaleert.

CO₂ nu en morgen

CO₂-reductie bevorderen door het toepassen van alternatieve energiebronnen en bevorderen van CO₂-opname door de natuur zelf. Daarnaast een sanctiebeleid bij het niet nakomen van de afspraken.

Stop de CO₂-handel

Schaf de handel in emissierechten af en investeer in groene technologieën. Nu!

Wereldwijd investeren in duurzame energie

Wereldwijd moeten overheden verplicht worden duurzame energietechnologie te ontwikkelen om overal ter wereld de CO₂-uitstoot drastisch te verminderen.

CO₂ nee

In groeiende, bewustwordende solidariteit helpen rijke landen tegen lage kosten de armste landen emissie-uitstotende activiteiten te laten vervangen door moderne, minder CO₂-uitstotende technieken, waarvoor naar rato wel wordt betaald.

Eerlijke regulatie en positieve communicatie

Een systeem waarbij de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen en waarbij duidelijk gecommuniceerd wordt over positief behaalde resultaten om bewustwording en draagvlak te creëren onder de bevolking.

Geleidelijk afschaffen van handel in emissierechten

Rijke landen geen uitvluchtmogelijkheden bieden voor CO₂-handel. Transparant inzicht in emissiehandel tot aan afschaffing. Eventuele compensatie van arme landen door middel van groene kennis en technologie.

Gekleurde informatie is contraproductief

Kritische geluiden moeten ook worden gehoord om eenzijdige informatie aan wereldburgers te voorkomen met betrekking tot de opwarming van de aarde, de gevolgen daarvan en onze bijdrage daaraan.

Erken de problemen en onderwerp je aan de conclusie

Mocht de COP15 consensus bereiken over oorzaak en gevolg, dan schikt iedereen zich naar wetenschappelijke aanbevelingen. De economische consequenties moeten evenredig worden verdeeld. Controle en sanctiebeleid vallen onder de VN.

Vijf voor twaalf

Annex 1-landen en grootste vervuilers (in ieder geval Amerika en China) moeten tekenen, indien mogelijk politieke druk uitoefenen als deze landen niet mee willen doen.

Internationaal vergaand draagvlak

Het afsluiten van een nieuw klimaatakkoord eind dit jaar in Kopenhagen heeft een grote urgentie. Dat vindt 90 procent van de 4400 geïnformeerde burgers die zich op 26 september jongstleden in 38 landen wereldwijd over de problematiek van klimaatverandering hebben gebogen.

Opvallende resultaten VS en China

Opmerkelijk is dat de bezorgdheid in de Verenigde Staten - een van de sleutellanden bij de klimaat-onderhandelingen gezien de hoge CO₂-uitstoot per hoofd van de bevolking - zeer groot is. Liefst 74 procent van het Amerikaanse burgerforum zegt 'zeer bezorgd' te zijn, in Nederland is dat 26 procent (tegen 21 procent van de Amerikanen en 40 procent van de Nederlanders

die zegt 'redelijk bezorgd' te zijn). In de VS vindt 31 procent dat de rijke landen hun CO₂-uitstoot zelfs met meer dan 40 procent moet inperken. Een opinie die 'slechts' 18 procent van de Nederlandse deelnemers deelt. De bezorgdheid in landen als Japan (11 procent) en Rusland (13 procent) is dan weer minder groot en in een land als Bangladesh met 96 procent juist zeer groot.

Enkele opvallende aanbevelingen wereldwijd

- Richt een internationaal klimaattribunaal op voor landen die hun afspraken niet nakomen (Bangladesh)
- Financier onderwijsprogramma's voor een groenere levensstijl (Verenigd Koninkrijk)
- Stel een lager BTW-tarief voor duurzame, energie-efficiënte en recycleerbare producten (België)
- Neem verantwoordelijkheid om ontbossing tegen te gaan (Brazilië)
- Zorg voor monitoring en evaluatie van het klimaatakkoord (Mozambique)

onder geïnformeerde burgers

Al even opvallend is dat ook Chinese (95 procent) en Amerikaanse burgers (71 procent) zich uitspreken voor een wereldwijd financieel systeem om ontwikkelingslanden te ondersteunen. Bovendien antwoordt 42 procent van de deelnemende Amerikanen dat de prijs van fossiele brandstof verhoogd moet worden in rijke landen en snel groeiende landen, naast 22 procent die vindt dat zo'n prijsverhoging internationaal in alle landen moet worden ingevoerd. In Nederland antwoordde respectievelijk 50 en 15 procent van de burgers positief op deze vraag.

Sterkste schoulers

Een al even stevige 89 procent van de wereldburgers vindt dat de geïndustrialiseerde landen op korte termijn een reductie van hun CO₂-uitstoot tussen de 25 tot 40 procent of hoger moeten nastreven. Dat streven is in lijn met aanbevelingen van de wetenschappers van het IPCC, maar ligt hoger dan de 20 procent reductiedoelstelling die de Europese Unie zich in 2020 heeft gesteld.

Wereldwijd lijkt er onder geïnformeerde burgers een behoorlijke consensus te bestaan over het principe dat de sterkste

schoulers de zwaarste lasten moeten dragen. De deelnemers aan het wereldforum eisen dat de snel groeiende landen als China, India, Zuid-Afrika, Brazilië en Mexico ook een substantiële bijdrage in CO₂-reducties leveren: 28 procent vindt dat deze landen dezelfde inspanning moeten leveren als de rijke landen (Annex I-landen) en 48 procent vindt dat ze hun uitstoot

“Ik ben heel bewust bezig met het klimaat. Maar wel op microniveau. Ik las ergens in de krant dat één dag in de week geen vlees en kaas eten al heel veel scheelt voor het milieu. Dus dat doen we nu.”

Deelnemer aan World Wide Views Nederland

‘enigszins’ moeten terugbrengen. Nog geen derde van de burgers wereldwijd (27 procent) vindt dat ook ontwikkelingslanden dat moeten. Op de vraag wie de meeste kosten moet betalen van een nieuw klimaatakkoord, antwoordde 29 procent ‘alle landen’ en 54 procent ‘alle landen behalve de minst ontwikkelde landen’.

Deelnemende landen waren:

Australië, Bangladesh, België, Bolivia, Brazilië, Canada, Chili, China, Denemarken, Duitsland, Egypte, Ethiopië, Finland, Frankrijk, Groot Britannië, India, Indonesië, Italië, Japan, Kameroen, Malawi, de Malediven, Mali, Mozambique, Nederland, Noorwegen, Oostenrijk, Rusland, Sint Lucia, Spanje, Taiwan, Uganda, Uruguay, de Verenigde Staten, Vietnam, Zuid Afrika, Zweden en Zwitserland

**“Het werkt als een olievlek.
Iedereen die hier is geweest heeft
het er straks met zijn familie over.
Dat werkt. Ik ga het straks op mijn
Hyves zetten bijvoorbeeld.”**

Deelnemer aan World Wide Views Nederland

Bekijk de internationale resultaten via
<http://results.wvviews.org/>

COLOFON

Dit is een uitgave van het
Rathenau Instituut

Het Rathenau Instituut laat de invloed van wetenschap en technologie op ons dagelijks leven zien en brengt de dynamiek ervan in kaart; door onafhankelijk onderzoek en debat.

Tekst

Jurgen Ganzevles
Tijs Heesterbeek
Monique Riphagen
Hans van Scharen

Projectteam

Frans Brom
Rinie van Est
Jurgen Ganzevles
Quirine van der Klooster
Monique Riphagen

Vormgeving:

Mary Ann Smit

Beeld

cover: Dreamstime.com
p9: iStock
p3, p7, p11: Marisa Beretta

Redactie-adres

Postbus 95366
2509 CJ DEN HAAG
T 070-3421542
I www.rathenau.nl